

3. Довженко В.А. Державне регулювання комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності / В.А. Довженко // Економічні студії. – 2014. – № 3 (03). – С. 26–29.
4. Сцібан О.Я. Державне регулювання захисту прав інтелектуальної власності / О.Я. Сцібан // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. – 2012. – Вип. 4. – С. 241–246 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2012_4_33.
5. Ромат Т.Є. Механізми державного управління у сфері захисту інтелектуальної власності в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Т.Є. Ромат ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2012. – 20 с.
6. Невінчаний І.С. Державне регулювання інтелектуальної власності в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / І.С. Невінчаний ; Акад. муніцип. упр. – К., 2011. – 21 с.
7. Орлюк О.П. Інтелектуальна власність в Україні: погляд з ХХІ ст. Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції, 29–30 вересня 2011 р. / За заг. ред. А.І. Кузьмінського, О.П. Орлюк. – Черкаси: Чабаненко Ю.А., 2011. – С. 6–14.

УДК 341.9

СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНИХ ПРИВАТНИХ СПОРТИВНИХ ВІДНОСИН

SUBJECTS OF INTERNATIONAL PRIVATE SPORTS RELATIONS

Залізко О.М.,

*аспірант кафедри цивільного права
юридичного факультету*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена питанням поняття та системи суб'єктів міжнародних приватних спортивних відносин. Визначено особливості правового статусу суб'єктів міжнародних приватних спортивних відносин. Запропоновано власне визначення поняття суб'єктів міжнародних приватних спортивних відносин.

Ключові слова: спорт, суб'єкти, суб'єкти міжнародних приватних спортивних відносин, спортсмен, міжнародні спортивні організації.

Статья посвящена вопросам понятия и системы субъектов международных частных спортивных отношений. Определены особенности правового статуса субъектов международных частных спортивных отношений. Предложено собственное определение понятия субъектов международных частных спортивных отношений.

Ключевые слова: спорт, субъекты, субъекты международных частных спортивных отношений, спортсмен, международные спортивные организации.

The paper addresses the issues of the concept and system of private international sports relations. Special aspects of the legal status of subjects of private international sports relations have been identified. Author's definition of international private sports relations has been highlighted.

Key words: sport, subjects, subjects of private international sports relations, athlete, international sports organizations.

Постановка проблеми. Міжнародна спортивна діяльність – складна і специфічна соціально-економічна система. У ній задіяні, крім спортсменів і тренерів, спортивні організації, спортивні агенти, спортивні лікарі, психологи, спонсори, глядачі тощо. Засоби масової інформації постійно транслюють різноманітні спортивні змагання. У зв'язку з цим постає необхідність визначення суб'єктного складу міжнародних приватних спортивних відносин. Оскільки, від правильного визначення їх кола, особливостей залежить якість правового регулювання.

Дослідженням питання суб'єктів міжнародних приватних спортивних відносин займалися вчені С. Алексєєв, Г. Бордюгова, В. Васкевич, Дж. Нафзігер, К. Фостер, О. Шевченко та інші. Водночас особливості правового статусу суб'єктів міжнародних приватних спортивних відносин зумовлюють потребу у нових дослідженнях як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Метою статті є визначення кола суб'єктів міжнародних приватних спортивних відносин та їх характеристик.

Виклад основного матеріалу. Іноземний елемент у міжнародних приватних спортивних відносинах може проявлятися у формі суб'єкта, об'єкта та юридичного факту. С. Алексєєв визначає суб'єкта міжнародного спортивного права як учасника міжнародно-правових відносин, що виникають у зв'язку з їх спортивною діяльністю [1, с. 288]. За ЗУ «Про фізичну культуру і спорт», до суб'єктів сфери фізичної культури і спорту належать фізичні та юридичні особи, які здійснюють свою діяльність із метою розвитку фізичної культури і спорту (фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, зокрема спортсмени; фахівці сфери фізичної культури і спорту; заклади фізичної культури і спорту; відповідні органи влади).

В. Васкевич вказує, що суб'єктами суспільних відносин приватного характеру виступають спортс-

мени-професіонали, професійні спортивні клуби, федерації з різних видів спорту (зокрема й міжнародні), фахівці, що працюють у сфері професійного спорту (тренери, адміністратори, лікарі, масажисти, юристи і т.д.), спортивні агенти і глядачі [3, с. 29].

Набагато ширше коло суб'єктів спортивних відносин визначає С. Алексєєв. Це спортивні клуби, колективи фізичної культури, дитячо-юнацькі спортивні школи та інші подібні заклади (дитячо-юнацькі клуби фізичної підготовки, спортивно-технічні школи, спеціалізовані дитячо-юнацькі школи олімпійського резерву тощо), освітні установи і наукові організації в області фізичної культури і спорту всіх типів і видів незалежно від організаційно-правових форм, професійні спортсмени та спортсменки-любители (фізкультурники), вболівальники спортивних команд і спортсменів, споживачі (покупці, клієнти і т.д.), які купують фізкультурно-оздоровчу та спортивну продукцію, підприємства спортивної промисловості (юридичні особи та індивідуальні підприємці, які виробляють фізкультурно-оздоровчу, спортивну і туристичну продукцію для реалізації), посередники зі збуту спортивної продукції (дистриб'ютори, дилери і т.д.), агенти професійних спортсменів і т.д., маркетингові фірми, тобто організації, що спеціалізуються на виконанні функцій зі спортивного маркетингу; засоби масової інформації, які беруть участь у пропаганді фізичної культури і спорту, рекламі спортивної продукції і т.д. (телекомпанії, редакції газет, журналів і т.д.), спортивні організації, зокрема федерації (союзи, асоціації) з різних видів спорту, суспільно-державні фізкультурно-спортивні товариства, оборонні спортивно-технічні організації; національні олімпійський і параолімпійський комітети, органи виконавчої влади в галузі фізичної культури і спорту [2, с. 190].

На наш погляд, перелік суб'єктів спортивних відносин необґрунтовано розширений. Так, наприклад, відносини за участю підприємств спортивної промисловості (юридичних осіб та індивідуальних підприємців, які виробляють фізкультурно-оздоровчу, спортивну і туристичну продукцію для реалізації), посередників у збуті спортивної продукції є типовими господарськими відносинами, а відносини за участю споживачів (покупців, клієнтів і т.д.), які купують фізкультурно-оздоровчу та спортивну продукцію, – цивільними. Також окремо варто зупинитися на належності вболівальників спортивних команд і спортсменів до суб'єктів спортивних відносин. Так, В. Васильєв зазначає, що особливістю даного суб'єкта професійних спортивних відносин є сам характер його участі у цих відносинах. Так, відносини за участю глядачів можуть виникати на базі цивільних оплатних договорів (придбання квитків на спортивні ігри, спортивних лотерей, буклетів, спортивної атрибутики і т.д.). Беручи участь у розглянутих відносинах на оплатній основі, глядач, з одного боку, задовольняє свої особисті потреби, а також особисті потреби професійних спортсменів, а з іншого – виступає одним із джерел фінансування сфери професійного спорту. У тих випадках, коли глядач бере

участь у даних відносинах на безоплатній основі, він не буде виступати стороною в цивільно-правовому договорі. Такі відносини спрямовані на задоволення естетичних, духовних та інших потреб як самого глядача, так і спортсменів-професіоналів, які беруть участь у змаганнях [3, с. 43]. Ми є прихильниками позиції, що глядач є суб'єктом цивільних відносин, а не спортивних, оскільки він не бере безпосередньої участі в підготовчо-змагальній діяльності.

До суб'єктів спортивних відносин – фізичних осіб, на думку С. Медведєва, належать також громадяни, що беруть участь у таких відносинах через службу (наприклад співробітників МВС), працівники системи фізичної культури і спорту, батьки дітей, що проходять спортивну підготовку у спортивних школах [4, с. 91, 96]. Ми критично ставимось до цієї позиції, оскільки, як зазначав сам автор, деякі категорії осіб беруть участь у цих відносинах через службу (наприклад, співробітники МВС, працівники сфери фізичної культури і спорту, крім осіб, які безпосередньо беруть участь у підготовчо-змагальній діяльності), а це є нічим іншим, як звичайними трудовими відносинами.

У зв'язку з тим, що, на наш погляд, міжнародні приватні спортивні відносини складаються у процесі підготовки та участі в змаганнях, вважаємо за доцільне розділити суб'єктів у сфері спорту на дві групи: 1) суб'єкти спортивних відносин; 2) суб'єкти, що сприяють розвитку спорту, організації та проведенню спортивних змагань.

До суб'єктів міжнародних приватних спортивних відносин належать: спортсмени (фізичні особи, які систематично займаються певним видом (видами) спорту та беруть участь у спортивних змаганнях); фахівці сфери фізичної культури і спорту (тренери, спортивні судді, спортивні агенти тощо); заклади фізичної культури і спорту (спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, школи вищої спортивної майстерності, центри олімпійської підготовки, центри студентського спорту вищих навчальних закладів, центри фізичної культури і спорту інвалідів); національні та міжнародні спортивні організації (Національний олімпійський комітет, Міжнародний олімпійський комітет, Спортивний арбітражний суд, Міжнародний параолімпійський комітет, Всесвітнє антидопінгове агентство, національні та міжнародні федерації з різних видів спорту тощо). До другої групи належать спонсори, волонтери, вболівальники, а також інші фізичні та юридичні особи, які безпосередньо не беруть участь у спортивних відносинах, але сприяють розвитку спорту.

Як правильно зазначає С. Юрлов, спортсмен – тренер – фізкультурно-спортивна організація були і завжди будуть основними суб'єктами спортивних правовідносин. Будь-які теоретичні спекуляції, що знижують роль цих суб'єктів, не мають ніякого сенсу і мають припинитися [6, с. 173].

Головним суб'єктом спортивних відносин, без якого вони не можуть існувати, є спортсмен. Відпо-

відно до ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», спортсмен – фізична особа, яка систематично займається певним видом (видами) спорту та бере участь у спортивних змаганнях. Законодавець таким чином підкреслює ключове значення участі спортсмена у спортивних змаганнях, що є основною рисою спортивних відносин.

Варто також звернути увагу на правовий статус спортивних федерацій. Відповідно до ЗУ «Про фізичну культуру і спорт», спортивні федерації (асоціації, спілки, об'єднання тощо) – громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості, основними завданнями яких є: забезпечення інтересів членів відповідних спортивних федерацій у сфері спорту, зокрема, сприяння захисту їх соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних та інших інтересів; сприяння розвитку відповідного виду (видів) спорту шляхом участі у розробленні та виконанні відповідних програм; залучення різних груп населення до фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності; сприяння підготовці спортсменів національних збірних команд та забезпечення їх участі в офіційних міжнародних спортивних змаганнях; організація та проведення фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів; участь у здійсненні кадрового забезпечення розвитку відповідного виду (видів) спорту; сприяння розвитку міжнародного співробітництва у сфері фізичної культури і спорту. Особливість правового статусу федерацій (спілок, асоціацій) з різних видів спорту полягає в тому, що вони можуть створюватися тільки як некомерційні організації. Дані суб'єкти не можуть основною метою мати отримання прибутку. Про це свідчить ст. 1 ЗУ «Про громадські об'єднання», відповідно до якої громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права з метою здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів. Громадське об'єднання може здійснювати діяльність зі статусом юридичної особи або без такого статусу. Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є непідприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку. Проте ця особливість правового статусу федерацій (спілок, асоціацій) із різних видів спорту не позбавляє їх права одержання прибутку, оскільки, згідно зі ст. 86 Цивільного кодексу, непідприємницькі товариства (кооперативи, крім виробничих, об'єднання громадян тощо) та установи можуть, поряд зі своєю основною діяльністю, здійснювати підприємницьку діяльність, якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню.

У зв'язку з особливою системою органів у спортивній сфері варто звернути увагу на роль міжнародних неурядових спортивних організацій, які є помітними суб'єктами міжнародних приватних спортивних відносин і відіграють значну роль у регулюванні різних аспектів спортивної діяльності.

Відповідно до резолюції Економічної і Соціальної Ради ООН 1296 (XLIV) від 23 травня 1968 р. міжнародною неурядовою організацією визнається будь-яка міжнародна організація, не заснована на підставі міжурядової угоди. До основних ознак міжнародної неурядової організації належать: відсутність цілі на отримання прибутку, визнання як мінімум однією державою або набуття консультативного статусу при міжнародних міжурядових організаціях, що займаються близькою проблематикою, діяльність, як мінімум, у двох державах, створення і функціонування на основі установчого акта. Варто зазначити, що міжнародні спортивні організації відповідають критеріям для визнання їх міжнародними неурядовими спортивними організаціями.

Професор С. Алексєєв виділяє чотири основних групи міжнародних спортивних організацій неурядового характеру:

1) групи загального характеру, діяльність яких охоплює різні галузі фізичної культури і спорту. Центральне місце серед них належить Міжнародному олімпійському комітету, Міжнародній раді фізичного виховання і спорту (СІЕПС), Асоціації національних олімпійських комітетів, Генеральній асоціації міжнародних спортивних федерацій;

2) групи за окремими видами спорту. До другої групи належать міжнародні спортивні федерації. Під ними розуміються міжнародні неурядові організації, які керують одним або кількома видами спорту на світовому рівні і які включають організації, що управляють цими видами спорту на національному рівні;

3) групи за галузями знань і діяльності, що діють у суміжних із міжнародним спортом сферах. Це, наприклад, Міжнародна асоціація спортивної преси, Міжнародна федерація спортивної медицини, Міжнародне товариство психології спорту;

4) групи за певною приналежністю. Це Міжнародна федерація університетського спорту, Міжнародна рада військового спорту, Міжнародний спортивний союз залізничників, Міжнародна асоціація молодих християн, Міжнародний католицький союз фізичного виховання і спорту та ін. [1, с. 311].

До основних суб'єктів регулювання міжнародного спортивного руху належить Міжнародний олімпійський комітет. Міжнародний олімпійський комітет (далі – МОК) є міжнародною неурядовою некомерційною організацією з необмеженим терміном повноважень, у формі асоціації зі статусом юридичної особи, визнаної Швейцарською федеральною Радою відповідно до договору, укладеного 1 листопада 2000 р. Особливістю правового статусу МОК є те, що за МОК визнається наявність міжнародної правосуб'єктності з огляду на особливу роль, яку відіграє комітет у регулюванні спорту. Основна роль МОК – керівництво олімпійським рухом і розвиток олімпізму відповідно до Олімпійської хартії. МОК заохочує організацію й розвиток спорту і спортивних змагань, забезпечує регулярне проведення Олімпійських ігор.

Всесвітнє антидопінгове агентство (ВАДА) – це незалежна організація, створена за підтримки Між-

народного олімпійського комітету, яка відіграє нині ключову роль під час здійснення практичного контролю за нерозповсюдженням допінгу у спорті. З ініціативи ВАДА в 2003 р. був прийнятий Всесвітній антидопінговий кодекс (зі змінами в 2009 р.), що являє собою сукупність правил і керівних принципів, обов'язкових для учасників спортивного руху. На додаток до Кодексу ВАДА розробило п'ять міжнародних стандартів, які містять обов'язкові для антидопінгових організацій технічні та процедурні положення щодо забороненого списку субстанцій, винятків для їх терапевтичного використання, тестування, діяльності лабораторій і захисту приватного життя та особистої інформації.

Важливе місце серед міжнародних організацій посідають міжнародні федерації з різних видів спорту: міжнародні федерації футбольних асоціацій (ФІФА), гімнастики (ФІЖ), аматорського плавання (ФІНА), Міжнародна федерація баскетболу (ФІБА) тощо. Їх статус визначений розділом 3 Олімпійської хартії та їх статутними документами. Ці суб'єкти розробляють і забезпечують виконання правил заняття відповідними видами спорту, забезпечують пропаганду і широкий розвиток відповідного виду спорту в усьому світі, беруть на себе відповідальність за технічний контроль і керівництво відповідними видами спорту на Олімпійських іграх і т. д.

З метою врегулювання питань, що стосуються розбіжностей в області спорту, створено власну систему правосуддя, помітне місце в якій займає Спортивний арбітражний суд (далі – САС). САС розглядає спори, що виникають у спортивній діяльності, сторони яких уклали спеціальну арбітражну угоду, або якщо в статутах і регламентах спортивних організацій міститься положення, згідно з яким спір може бути вирішено в арбітражі. Міжнародний Спортивний арбітражний суд безпосередньо розглядає спори як арбітражний орган першої та апеляційної інстанції. Міжнародний Спортивний арбітражний суд є єдиним компетентним судовим органом по

апеляціях проти рішень внутрішніх судових інстанцій. Застереження про це вже внесені до статутів та інших документів, що регламентують діяльність різних спортивних організацій. Крім того, відповідно до Всесвітнього антидопінгового кодексу, САС є єдиним органом, що розглядає апеляції з цієї категорії справ. Із моменту свого створення САС отримав визнання і довіру міжнародного спортивного співтовариства, і нині є одним із найефективніших способів вирішення спорів.

І, хоча майже всі олімпійські види спорту так чи інакше пов'язані з вирішенням спорів у САС як останньої вищої інстанції спортивного правосуддя, мало хто знає, що в сфері баскетболу (який займає зовсім не останнє місце серед різних видів спорту, як із позиції економічних показників, так і в правовому розвитку) існує своя арбітражна установа – БАТ (Basketball Arbitral Tribunal), що діє під егідою Міжнародної федерації баскетболу (ФІБА). Особливий інтерес БАТ як арбітражної установи, викликаний не тільки специфікою спорів, що там вирішуються, а й процесуальними особливостями, визначеними його арбітражним регламентом. БАТ створений із метою вирішення суперечок між клубами, баскетболістами й агентами. Причому, спори за участю самої ФІБА, її зон і / або відповідних підрозділів можуть бути вирішені тільки в САС (ст. 40 Статуту ФІБА) [5, с. 30].

Варто також згадати про роль Суду Європейського Союзу (European Court of Justice), який є гарантом дотримання й однакового застосування права Європейського Союзу. В одному зі своїх рішень Суд зазначив, що спорт регулюється правом Співтовариства лише тією мірою, в якій він є економічною діяльністю.

Висновки. Зважаючи на вищевикладене, суб'єктами міжнародних приватних спортивних відносин є фізичні та юридичні особи, наділені певним правовим статусом, тобто правами й обов'язками у зв'язку зі здійсненням тренувально-змагальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексеев С. Международное спортивное право. [Учебник] / Под ред. П. Крашенинникова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 895 с.
2. Алексеев С. Спортивное право России: [учебник] / под ред. П. Крашенинникова. – 2-е изд., стереотип. – М.: ЮНИТИ-ДЛНЛ, Закон и право, 2012. – 671 с.
3. Васильевич В. Гражданско-правовое регулирование отношений в области профессионального спорта : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / В. Васильевич. – Казань, 2006. – 216 с.
4. Медведев С. Теоретико-правовые аспекты функционирования физической культуры и спорта в Российском государстве : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / С. Медведев. – Майкоп, 2006. – 236 с.
5. Сотір А., Жебель А. Міжнародний арбітраж у баскетболі: між «аеquo» та «вопо» / А. Сотір, А. Жебель // Юридична Газета. – № 46 (492). – 2015. – С. 30–31.
6. Юрлов С. Правовая природа, особенности и общая характеристика спортивных правоотношений / С. Юрлов // Вестник РУДН. – 2014. – № 4. – С. 170–175.